

Laios por unha Terra en catro tempos de *Estúrdiga materia*

Camiño Noia

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

NOIA, CAMIÑO (2011 [2009]). “Laios por unha Terra en catro tempos de *Estúrdiga materia*”. *Festa da Palabra Silenciada*: 25, 179-181. Reedición en *poesiagalega.org*. *Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*. <<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/174>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

NOIA, CAMIÑO (2009). “Laios por unha Terra en catro tempos de *Estúrdiga materia*”. *Festa da Palabra Silenciada*: 25, 179-181.

* Edición dispoñíbel desde o 25 de xaneiro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

LAIOS POR UNHA TERRA EN CATRO TEMPOS DE *ESTÚRDIGA MATERIA*

[RECENSIÓN DO LIBRO DE LUÍS GONZÁLEZ TOSAR *ESTÚRDIGA MATERIA*, 2008]

Camiño Noia

O tristemente desaparecido poeta Ramiro Fonte celebraba en 1986 a chegada ás librerías do primeiro poemario do seu amigo Luís González Tosar coma una auténtica novidade no panorama plural e propicio da «nova escola lírica galega». E, certamente, *A caneiro cheo* veunos mostrar que aquel estudante compostelán de sotaque rioplatense, coñecido nos ámbitos culturais como membro do grupo dos 80 e como xestor da revista *Dorna*, era tamén un gran poeta. A crítica galega falou do libro como a renovación da liña poética paisaxista, na que recoñecidos escritores da nosa literatura xa deixaran importantes achegas. Anos máis tarde, no limiar do seu segundo libro, *Remol das travesías* (1989), Arcadio López Casanova sinalaba tres tipos de orientacións no primeiro poemario: posuidor do sentimento de identificación coa Terra, unha vivificadora posesión amorosa e unha enriquecedora esculca nos ámbitos da intrahistoria colectiva. González Tosar, co seu urdido entretecido polas vivencias da emigración porteña e coa arela da soñada Terra de vizosa natureza, soubo recrear con moita arte as paisaxes tantas veces imaxinadas, interiorizándoas como parte da súa propia existencia, para reconstruílas coas extravagancias da lírica. Todo iso, e máis, podemos atopar en *A caneiro cheo*, un libro merecente das gabanzas recibidas.

Vinte e tres anos despois daquel libro, aparece nas Letras Galegas *Estúrdiga materia*, a sétima entrega na produción do escritor. E coma en libros anteriores, González Tosar segue a facer unha poética de metaforización da paisaxe como fornecedora de identidade galega. Movidado polos mesmos ideais daquel adolescente retornado á patria de orixe, coa forza do verbo lírico modela a estúrdiga materia do mundo deshumanizado e deturpado en que se foron transformando as nosas aldeas. E, esculcando nos ámbitos da intrahistoria persoal e colectiva, vai mostrando no proceso da escritura as múltiples imaxes sentimentais que falan dos devanceiros, dos mitos nacionais, mais tamén da nostalxia pola mudanza de xentes e cousas co paso inexorable do tempo. Malia a individualidade de cada libro, no conxunto da produción do noso autor podemos rastrexar o tratamento dos mesmos temas e mitemas para manifestar o seu amor e a súa dor, condicionados polas paisaxes da súa vida: a aldea galega e a cidade porteña. Mais, neste último libro, a diferenza dos anteriores, non atopamos motivos líricos sobre a paixón amorosa. O poeta, no ecuador da súa existencia, substituíu o amor pola amizade, pola dor do tempo que se foi, levando tras de si amigos e espazos reais e simbólicos.

Estúrdiga materia está composto de vinte e catro poemas e sete textos en prosa, repartidos en catro apartados que gardan unha certa autonomía no eixe compositivo.

O primeiro apartado, «Abrente encadullado na blasfemia; xuramento», ábrese cun longo poema sen título, que comeza «Dixeches, pola sega do centeo...», no que a voz lírica se dirixe a un ti, a Eduardo, tamén poeta, para reflexionar sobre o universo rural transmutado polo tempo e sobre aquilo que foi e xa non é, aquilo que é e non debería ser («desmesura do tempo, cal e cabo, auga librada anegándoo todo»). Mais, a diferenza do que sucede na fala cotiá, o emisor lírico non agarda resposta ós seus interrogantes nin ás confidencias dirixidas ó admirado autor ourensán, pois sabe ben que o texto poético non permite a interactividade, que só se trata dun xogo lírico no que se deixan traslucir a vida e os atrancos atopados no camiño, atrancos persoais e da colectividade. De xeito que o ti quere ser un nós, a través do cal o poeta se dirixe a todos e, xa que logo, a ninguén en concreto. A voz lírica preséntase coma un observador [180] da vida rural que volve para recuperar o vivido noutro tempo.

— Un observador descontento: «Máxima da lírica do suicida,/sedeño ao pescozo, pés no baleiro,/corpo que abanea coa lingua fôra; aganado con caldo no bandullo.»

— Un observador melancólico que nos alerta contra as dádivas falsas: «Se pasan ofrecéndoche pan negro;/coce a túa fornada aínda que asma,/as mellores figuras son as propias,/metáfora allea é a nugalla.»

— Un observador resistente a tódolos exilios que decide permanecer: «Aínda que os máis anden por acolá,/do outro lado da serra,/eiquí quedamos os afeitos/a mexar fôra e gastar navalla./Temos dabondo que comer/e case todos cobramos o subsidio.»

A segunda parte, «Matria carol do luscofusco», ten nove poemas que levan como lema uns versos de Ezra Pound e unha cantiga popular galega, que fai de eixe temático do apartado: «Vámonos para Buenos Aires/cariña de rosa,/vámonos para Buenos Aires/que esta terra non é nosa». Un eixe sobre o que xiran os poemas de complexas interpretacións, que nos falan de dolorosas vivencias do neno emigrante, das consecuencias da emigración e da cidade de Bos Aires, lugar de acollida dos que se van. É especialmente evocativo do imaxinario da galegitude o poema «Desamparado verbo», que se inicia cun «Non, nós non derramamos grau...». Desde unha “cosmovisión universal” orixinada “no caldo e na broa”, o emisor expresa a súa singular visión da Historia de nós, pola que pasan, coma no purgatorio de Dante, Añón e Curros, Basilio Álvarez, os Mártires de Carral, Rosalía, Curros, Pondal e Losada Diéguez; todos eles alicerces de momentos históricos esenciais da «identidade colectiva, /terra nai, reino independente». É tamén significativa a visión da paisaxe como alicerce do emigrante galego, que nos momentos máis dramáticos da vida pode mitigar a súa dor («Enxugamos logo/ coma polpa dorida no lar,/ e acabamos mudando en lirios,/sombras fuxidías sen tenrura. Lonxe deles, na media claridade/ de nós mesmos,/un home araba, rego a rego,/co lombo abaixado»). Pecha esta segunda parte unha «Elexía a Carlos Casares», na que o poeta-emisor recorda o amigo morto ollándoo «nun río interminable, acompañado de amigos e rapazas,/falándolles amodo, como ti falas,/cun sorriso de luz nos labios».

O terceiro apartado «Contraverso setestrela» son sete breves textos en prosa, evocacións suxeridas por outras tantas palabras: «auga, viño, lume, carta, amigo, soldado e lugar». Seis destas palabras serven de pretexto para falar de vivencias pasadas onde a palabra do título é un elemento discursivo máis; a sétima, «Soldado» conta a historia cruenta dun mozo campesiño recrutado para a guerra, nun país dos confíns de Europa.

E xa na cuarta parte do libro, «Brilla, tesoura de Átropos», o emisor lírico insírenos nunha poética de morte. A inexorable tesoura da Moira Átropos (Aisa), filla de Zeus e de Temis, paira sobre a vida dos seres que poboan os versos desta derradeira parte do poe-

mario facendo brillar as follas da tesoira que corta o fío das súas vida. Átropos traballa [181] arreo en Nablus e noutras guerras, xurdidas da sen razón do poder, mais tamén hai morte na alma do poeta, que, nun dos poemas máis existenciais do libro, recorda as vivencias de adolescente entre os emigrantes do *conventillo*; un tema que, como se dixo, é un dos eixes do libro. O emisor pídelle a Ela, Átropos, que veña cortar o seu fío, mais a deusa non escoita a súa chamada: «Non lembro ben cando a chamei, /desesperado e por primeira vez./ Ela, amante raíña, sempre de loito,/fíxo coma que me non oíra /.../ Ben sei que Ela ha chegar calquera hora/desta miña soidade insatisfeita;/ nin vai petar na porta,/nin me ha chamar de amigo».

Se o contido de *Estúrdiga materia* é importante, non é menos interesante o tratamento formal do material simbólico. O poeta do Irixe sabe crear imaxes de intensa plasticidade, tiradas do seu imaxinario campesiño («Chegados os días da auga/acollémonos dentro/buscando nus o agarimo do lume», «fungan carrouceiras, escacha o seixo,/fondos ollos de vaca, meniñas de acibeche», «trencha, escoupro e gubia/pra ebanistas que aman,/que labran e curan da madeira»), para describir a vida rural. No fermoso poema metapoético da primeira parte do libro, «Aveños para canción», explicando o poder da expresión lírica, o autor confesa que: «De tanto transitar por alfabetos/chegamos a saber/que todo o que está posto en signos/pode reescribirse de arriba abaixo,/de esquerda á dereita;/mais nunca será o mesmo/.../Así é como nacen as palabras;/as que son narrativas, as que van e veñen,/poéticas, as que permanecen,/aínda que postas do revés». A palabra poética por arte da maxia pode transformar as vivencias en sons e en materia simbólica. E así, co poder da palabra lírica, o emisor-autor é quen de converter a negrura das sombras en brancor de lirios, unha experiencia individual que coa maxia do acto poético se fai experiencia compartida por lectoras e lectores, permitíndonos enxergar o palimpsesto que se asoma por tras da escritura denunciando: a intromisión do bruar de motores na tranquilidade da aldea afogando os ruídos pausados da natureza e dos traballos rurais, o troco dos aparellos artesáns polas máquinas ou a agresión das cores industriais de muros e apartamentos das modernas construcións.

É moi de salientar a riqueza léxica coa que están elaborados os poemas deste libro, un léxico evocador e moi de nós, que os enraizada na esencia campesiña de Galicia. Na meirande parte das composicións, o significante (a palabra) está tan intrinsecamente unido ó significado (sentido) que o contido deriva do poder connotativo das palabras utilizadas, tiradas maioritariamente do ámbito rural; un valor que será difícil de conservar na tradución a outras linguas. Mais, se, como alguén dixo, facer poesía é elevar a lingua propia a un nivel intraducible, este será un dos valores máis prezados do libro.

En definitiva, *Estúrdiga materia* é un poemario feito con gran rigor e laboriosidade, que nos entusiasma pola súa harmonía rítmica e léxica, mais é tamén un libro que nos motiva a reflexión sobre un pasado rural practicamente desaparecido.